

قانون آئین دادرسی کیفری در قلمرو قضائی ایران

فهرست کلی عناوین :

- ۱ - متن قانون آئین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۷۸/۶/۲۸ با اصلاحات و الحاقات ۱۳۸۱/۷/۲۸
- ۲ - متن قانون تشکیل دادگاههای عمومی مصوب مهر ماه ۱۳۵۸ با اصلاحات و الحاقات بعدی (۱۳۶۹/۱۱/۹)
- ۳ - متن قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳/۴/۱۵ با اصلاحات و الحاقات بعدی (۱۳۸۱/۷/۲۸)
- ۴ - متن قانون تجدید نظر آراء دادگاهها مصوب ۱۳۷۲/۵/۱۷
- ۵ - قانون نحوه اجرای محکومیتهای مالی مصوب ۱۳۷۷/۸/۱۰
- ۶ - آئیننامه اجرایی موضوع ماده ۶ قانون نحوه اجرای محکومیتهای مالی مصوب ۱۳۷۷/۸/۱۰ ، مصوب ۱۳۷۸/۲/۲۶
- ۷ - مصوبه راجع به افزایش میزان بازداشت بدل از جزای نقدی مقرر در ماده یک قانون نحوه اجرای محکومیتهای مالی
- ۸ - محکومیتهای مؤثر کیفری و رفع اثر از آن مصوب ۱۳۶۶/۷/۲۶
- ۹ - تخفیف مجازات متهم پس از صدور حکم قطعی
- ۱۰ - مرور زمان در مجازاتهای بازدارنده در قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸/۶/۲۸ با اصلاحات بعدی
- ۱۱ - قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۶ با اصلاحات و الحاقات بعدی (۱۳۷۹/۱/۳۰)
- ۱۲ - آئیننامه اجرایی قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴ با اصلاحات بعدی (۱۳۸۱/۶/۱۷)
- ۱۳ - جدول مواعد در قانون آئین دادرسی کیفری با آخرین اصلاحات و الحاقات
- ۱۴ - آراء هیأت عمومی دیوان عالی کشور و نظریات مشورتی اداره حقوقی
- ۱۵ - مجموعه آزمونهای چهار گزینهای در مراکز ذیل بطور کامل و بدون هیچگونه حذفی به صورت تفکیک ماده به ماده :
 - ۱ - کارشناسی ارشد دانشگاهها و مؤسسات عالی کشور از سال ۱۳۷۴ تا اسفند ماه سال ۱۳۸۲
 - ۲ - کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی از سال ۱۳۷۶ تا اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۳
 - ۳ - استخدام قضات از سال ۱۳۷۶ تا شهریور ماه سال ۱۳۸۲ (در سال ۱۳۸۱ و ۱۳۸۳ آزمون انجام پذیرفته است.)
 - ۴ - وکالت دادگستری از سال ۱۳۷۲ تا مهر ماه سال ۱۳۸۳
 - ۵ - مشاوران حقوقی از سال ۱۳۸۰ تا تیر ماه سال ۱۳۸۳

❖ در پاسخگونی آزمونها، جدیدترین تغییرات در قوانین و مصوبات آئین دادرسی کیفری،

توجه : از جمله اصلاحات و الحاقات ۱۳۸۱/۷/۲۸ با دقت کامل مذ نظر قرار گرفته است.

❖ ترتیب اندراج مطالب ذیل مواد، بر اساس معود تاریخ میباشد.

ضیا، کیوان، ۱۳۳۵ -

قانون آئین دادرسی کیفری در قلمرو قضائی ایران (تفکیک ماده به

ماده + متمرکز با پاسخ نامه‌های مجزا) / مؤلف کیوان ضیا، - مشهد :

ضیا، ۱۳۸۳ .

۵۹۴ ص.

ISBN 964-96147-0-2 : ۶۸۰۰۰ ریال

فهرست نویسی براساس اطلاعات ضیا.

۱. آئین دادرسی جزایی -- ایران ۲. آئین دادرسی جزایی -- ایران -- آزمونها

و تمرینها (عالی). ۳. آزمون دوره‌های تحصیلات تکمیلی.

الف. عنوان.

۳۴۵ / ۵۵۰۵

۲ ق ۹ ض / ۴۶۱۰ KMI

۸۳ - ۱۶۵۶۵ م

کتابخانه ملی ایران

شابک: ۹۶۴-۹۶۱۴۷-۰-۲

ISBN : 964-96147-0-2

انتشارات ضیا

عنوان : قانون آئین دادرسی کیفری در قلمرو قضائی ایران

مؤلف : کیوان ضیا

ناشر : انتشارات ضیا

نوبت چاپ : اول، بهمن ماه ۱۳۸۳

امور هنری و

طراحی جلد : موسسه دلتا گرافیک - عبدا... کاویانی

چاپ : دقت

تیراژ : ۵۰۰۰ جلد

بها : ۶۸۰۰۰ ریال

حق طبع و نشر محفوظ است.

پیشگفتار

منت خدای را عزوجل، که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت، هر نفسی که فرو می رود بمد حیات است و چون بر می آید مفرح ذات. پس در هر نفسی دو نعمت موجود است و بر هر نعمتی شکری واجب

از دست و زبان که برآید	کز عهده شکرش بسدر آید
بند همان به که زتقصیر خویش	عذر به درگاه خدای آورد
ورنه سسزاوار خداوندیش	کس نتواند که به جای آورد

باران رحمت بی حسابش همه را رسیده، و خوان نعمت بی دریغش همه جا کشیده، پرده ناموس بندگان به گناه فاحش ندرد، و وظیفه روزی به خطای منکر نبرد.

«گلستان سعدی»

در سال ۱۳۷۱ شمسی، اولین آزمون کارشناسی ارشد حقوق قضائی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور، بصورت چهار گزینه ای (تستی) برگزار گردید و تدریجاً کلیه آزمونها از جمله: دانشگاه آزاد اسلامی - دکترای اعزام به خارج - سر دفتری اسناد رسمی - استخدام قضات - وکالت دادگستری - مشاوران حقوقی (ماده ۱۸۷) همین رویه (چهار گزینه ای) را اتخاذ نمودند ولی آنچه که در عرض این ده سال مشهود و مسلم است این است که یک مجموعه منسجم و کامل و تفکیک شده ای از آزمونها، در اختیار دانشجویان و متقاضیان عزیز قرار نگرفته است. معذلتک مجموعه حاضر حاوی کلیه آزمونهای چهار گزینه ای قانون آئین دادرسی کیفری در مراکز فوق الذکر از سال ۱۳۷۲ تاکنون، بدون هیچگونه حذفی که ابتدائاً به صورت تفکیک ماده به ماده یا مشخص نمودن گزینه پاسخ در جدول ضمیمه و نهایتاً بصورت متمرکز و عین ورقه گزینش سر جلسه امتحان با پاسخنامه های مجزا و تشریحی در دسترس قرار می گیرد.

اما روش صحیح استفاده از این مجموعه، بدین صورت است که: در ضمن مطالعه متن قانون و آرای هیأت عمومی و نظریات حقوقی و مشورتی ذیل آن، جهت تعمیق و تأمل و تشحیذ تفکر لازم است توجه و تمرکز کاملاً روی گزینه صحیح انجام پذیرد (نه گزینه پاسخ) و لذا به گزینه های غیر صحیح توجهی نگردد به این دلیل که هنگام رجعت، جواب صحیح با سرعت و حدت بیشتری تداعی بگردد که پس از طی این مرحله، در قسمت بعدی مجموعه با سوالات متمرکز با پاسخنامه های مجزا و تشریحی می توان به خودآزمایی پرداخت. و اما دلیل اینکه بعضی از سوالات ذیل چند ماده قانون آورده شده است این است که: بعضی مواقع اتفاق می افتد که هر کدام از چهار گزینه از یک سوال به یک ماده قانونی مجزا مربوط می شود و برای اینکه مطلب کامل بیان شده باشد مبادرت به چنین امری گردیده است. لازم به یادآوری است که علی رغم اینکه جهت تهیه این مجموعه از لطف و مرحمت و عنایت بیدریغ اساتید محترم حقوق مستفیض گشته ام در عین حال خالی از اشکال و کاستی نخواهد بود که انشاء الله دوستان و سروران منت نهاده جهت رفع کاستی ها حقیر را ارشاد خواهند فرمود.

کیوان ضیاء

عنوان	ماده	صفحه
مقدمه		۱۱
متن قانون آئین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری	۱-۳۰۸	۱۷
کلیات	۱-۱۲	۱۷
باب اول - کشف جرم و تحقیقات مقدماتی	۱۵-۱۷۶	۲۶
فصل اول - وظایف دادگستری و تکالیف آنان	۱۵-۲۵	۲۶
فصل دوم - اختیارات دادرس دادگاه و قاضی تحقیق	۲۶-۹۵	۵۹
مبحث اول - شروع به رسیدگی و شروع بازداشت	۲۶-۲۵	۵۹
مبحث دوم - رد دادرسان و قضات تحقیق	۲۶-۵۰	۷۹
مبحث سوم - صلاحیت دادگاه	۵۱-۶۱	۸۵
مبحث چهارم - احاله	۶۲-۶۲	۱۰۵
مبحث پنجم - شروع و کیفیت تحقیقات	۶۵-۷۷	۱۱۱
مبحث ششم - معاینه محل و تحقیقات محلی	۷۸-۹۵	۱۱۷
فصل سوم - تفتیش و بازرسی منازل و اماکن و کشف و آلات و ابوات جرم	۹۶-۱۱۱	۱۲۱
فصل چهارم - بازجویی و اخذ تامين	۱۱۲-۱۳۷	۱۲۸
مبحث اول - احضار و بازجویی متهم	۱۱۲-۱۳۱	۱۲۸
مبحث دوم - قرار تامين	۱۳۲-۱۳۷	۱۳۳
فصل پنجم - شهادت، شهادت، جرح و تعدیل شهود	۱۳۸-۱۷۲	۱۶۹
مبحث اول - احضار شهود تحقیق و مظلّمین	۱۳۸-۱۶۷	۱۶۹
مبحث دوم - جرح و تعدیل شهود	۱۶۸-۱۷۲	۱۷۷
فصل ششم - مرور زمان در مجازاتهای بازدارنده	۱۷۳-۱۷۶	۱۷۹
باب دوم - کیفیت محاکمه	۱۷۷-۲۳۱	۱۸۷
فصل اول - اقدامات قاضی پس از ختم تحقیقات	۱۷۷-۱۸۲	۱۸۷
فصل دوم - وکالت در دادگاهها	۱۸۵-۱۸۷	۱۹۷
فصل سوم - ترتیب رسیدگی و صدور رای	۱۸۸-۲۱۶	۲۰۲
فصل چهارم - رای غیابی	۲۱۷-۲۱۸	۲۱۶
فصل پنجم - ترتیب رسیدگی به جرائم اطفال	۲۱۹-۲۳۱	۲۲۳

فهرست مندرجات

عنوان	ماده	صفحه
باب سوم - تجدید نظر احکام	۲۷۱ - ۲۳۲	۲۳۲
فصل اول - کلیات	۲۵۰ - ۲۳۲	۲۳۲
فصل دوم - کیفیت رسیدگی در دادگاههای تجدید نظر استان	۲۶۰ - ۲۵۱	۲۵۶
فصل سوم - دیوان عالی کشور و هیات عمومی	۲۷۱ - ۲۶۱	۲۶۳
باب چهارم - اعاده دادرسی	۲۷۷ - ۲۷۲	۲۷۳
باب پنجم - اجرای احکام	۳۰۰ - ۲۷۸	۲۸۲
فصل اول - احکام لازم الاجرا	۲۸۰ - ۲۷۸	۲۸۴
فصل دوم - ترتیب اجرای احکام	۳۰۰ - ۲۸۱	۲۸۶
باب ششم - هزینه دادرسی	۳۰۸ - ۳۰۱	۳۰۰

ضمائم

۳۰۵	لایحه قانونی تشکیل دادگاههای عمومی مصوب مهرماه ۱۳۵۸ با اصلاحات و الحاقات بعدی (۱۳۶۹/۱۱/۹)
۳۱۳	قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳/۴/۱۵ با اصلاحات و الحاقات بعدی (۱۳۸۱/۷/۲۸)
۳۴۳	قانون تجدید نظر آراء دادگاهها مصوب ۱۳۷۲/۵/۱۷
۳۴۹	قانون نحوه اجرای محکومیتهای مالی مصوب ۱۳۷۷/۸/۱۰
۳۵۲	آئیننامه اجرایی موضوع ماده ۶ قانون نحوه اجرای محکومیتهای مالی مصوب ۱۳۷۷/۸/۱۰ مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۷۸/۲/۲۶
۳۵۶	مصوبه راجع به افزایش میزان بازداشت بدل از جزای نقدی مقرر در ماده یک قانون نحوه اجرای محکومیتهای مالی به یکصد هزار ریال مصوب ۱۳۸۱/۶/۲۶
۳۵۷	محکومیتهای مؤثر کیفری و رفع اثر از آن مصوب ۱۳۶۶/۷/۲۶
۳۵۹	تخفیف مجازات متهم پس از صدور حکم قطعی
۳۶۰	مرور زمان در مجازاتهای بازدارنده در قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸/۶/۲۸ با اصلاحات بعدی
۳۶۱	قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۶ با اصلاحات و الحاقات بعدی (۱۳۷۹/۱/۳۰)
۳۷۵	آئیننامه اجرایی قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴ با اصلاحات بعدی (۱۳۸۱/۶/۱۷)
۳۸۲	جدول پاسخنامهها
۴۰۱	جدول مواعد

صفحه

عنوان

[illegible]

صفحه	عنوان
۴۶۳	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اردیبهشت ماه ۱۳۷۷
۴۶۳	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اردیبهشت ماه ۱۳۷۸
۴۶۸	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اردیبهشت ماه ۱۳۷۸
۴۶۹	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اردیبهشت ماه ۱۳۷۹
۴۷۲	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اردیبهشت ماه ۱۳۷۹
۴۷۳	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اردیبهشت ماه ۱۳۸۰
۴۷۶	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اردیبهشت ماه ۱۳۸۰
۴۷۷	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اردیبهشت ماه ۱۳۸۱
۴۸۰	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اردیبهشت ماه ۱۳۸۱
۴۸۱	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اردیبهشت ماه ۱۳۸۲
۴۸۲	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اردیبهشت ماه ۱۳۸۲
۴۸۵	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اردیبهشت ماه ۱۳۸۳
۴۸۸	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اردیبهشت ماه ۱۳۸۳
۴۸۹	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات دی ماه ۱۳۷۶
۴۹۲	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات دی ماه ۱۳۷۶
۴۹۳	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات خرداد ماه ۱۳۷۷
۴۹۶	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات خرداد ماه ۱۳۷۷
۴۹۷	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات آذر ماه ۱۳۷۷
۵۰۰	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات آذر ماه ۱۳۷۷
۵۰۲	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات آذر ماه ۱۳۷۸
۵۰۵	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات آذر ماه ۱۳۷۸
۵۰۷	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات آذر ماه ۱۳۷۹
۵۱۰	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات آذر ماه ۱۳۷۹
۵۱۱	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات دی ماه ۱۳۷۹

صفحه	عنوان
۵۱۲	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات دی ماه ۱۳۷۹
۵۱۵	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات اسفندماه ۱۳۷۹
۵۱۸	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات اسفندماه ۱۳۷۹
۵۱۹	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات تیرماه ۱۳۸۰
۵۲۲	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات تیرماه ۱۳۸۰
۵۲۳	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات مهرماه ۱۳۸۰
۵۲۶	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات مهرماه ۱۳۸۰
۵۲۷	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات شهریور ماه ۱۳۸۲
۵۳۰	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون استخدام قضات شهریور ماه ۱۳۸۲
۵۳۱	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت دی ماه ۱۳۷۲
۵۳۶	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت دی ماه ۱۳۷۲
۵۳۸	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت مردادماه ۱۳۷۲
۵۴۱	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت مردادماه ۱۳۷۲
۵۴۳	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت آبان ماه ۱۳۷۷
۵۴۶	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت آبان ماه ۱۳۷۷
۵۴۸	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت مهرماه ۱۳۷۸
۵۵۱	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت مهرماه ۱۳۷۸
۵۵۳	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت مهرماه ۱۳۷۹
۵۵۶	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت مهرماه ۱۳۷۹
۵۵۷	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت مهرماه ۱۳۸۰
۵۶۰	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت مهرماه ۱۳۸۰
۵۶۱	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت آذرماه ۱۳۸۱
۵۶۲	پاسخ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت آذرماه ۱۳۸۱
۵۶۶	♦ سؤالات آئین دادرسی کیفری آزمون وکالت مهرماه ۱۳۸۲

صفحہ	عنوان
۵۷۰	پاسخ سوالات آئين دادرسی کیفری آزمون وکالت مہرمہ ۱۳۸۲
۵۷۱	♦ سوالات آئين دادرسی کیفری آزمون وکالت مہرمہ ۱۳۸۳
۵۷۲	پاسخ سوالات آئين دادرسی کیفری آزمون وکالت مہرمہ ۱۳۸۳
۵۷۵	♦ سوالات آئين دادرسی کیفری آزمون مشاوران حقوقی، وکلاء و کارشناسان قوہ قضائیه آبان مہ ۱۳۸۰
۵۷۸	پاسخ سوالات آئين دادرسی کیفری آزمون مشاوران حقوقی، وکلاء و کارشناسان قوہ قضائیه آبان مہ ۱۳۸۰
۵۷۹	♦ سوالات آئين دادرسی کیفری آزمون مشاوران حقوقی، وکلاء و کارشناسان قوہ قضائیه شہریور مہ ۱۳۸۱
۵۸۲	پاسخ سوالات آئين دادرسی کیفری آزمون مشاوران حقوقی، وکلاء و کارشناسان قوہ قضائیه شہریور مہ ۱۳۸۱
۵۸۳	♦ سوالات آئين دادرسی کیفری آزمون مشاوران حقوقی، وکلاء و کارشناسان قوہ قضائیه آذر مہ ۱۳۸۲
۵۸۶	پاسخ سوالات آئين دادرسی کیفری آزمون مشاوران حقوقی، وکلاء و کارشناسان قوہ قضائیه آذر مہ ۱۳۸۲
۵۸۸	♦ سوالات آئين دادرسی کیفری آزمون مشاوران حقوقی، وکلاء و کارشناسان قوہ قضائیه تیر مہ ۱۳۸۳
۵۹۱	پاسخ سوالات آئين دادرسی کیفری آزمون مشاوران حقوقی، وکلاء و کارشناسان قوہ قضائیه تیر مہ ۱۳۸۳

« آئین دادرسی کیفری »

کلیات :

تعریف : « از لحاظ نظری آئین دادرسی کیفری رشته‌ای از حقوق عمومی داخلی است که سازمان و صلاحیت مراجع کیفری، طرق کشف جرم و تعقیب آن، تشریفات دادرسی و نحوه اجرای احکام جزائی را بررسی می‌کند. از لحاظ عملی آئین دادرسی کیفری مجموع قواعد و مقرراتی است که برای کشف و تعقیب جرم و ترتیب دادرسی و اجرای احکام جزائی وضع شده است»^۱

هدف‌های آئین دادرسی کیفری : « تأمین منافع متهم و حفظ مصالح اجتماع از هدفهای مهم قوانین آئین دادرسی کیفری است و در انشاء قوانین آئین دادرسی کیفری این دو هدف باید مورد توجه مقنن قرار گیرد تا بتواند قوانین مزبور را به نحوی وضع کند که هیچ مجرمی نتواند از چنگال عدالت فرار کند و هیچ بی‌گناهی بناحق گرفتار عقاب نگردد»^۲

مراحل دادرسی کیفری

- الف - مرحله کشف : کشف بزه به عهده ضابطین دادگستری است.
- ب - مرحله تعقیب : تعقیب جرائم به عهده دادرسیا است. دادستان رئیس دادرسیا می‌باشد و به نمایندگی جامعه جرائم را مورد تعقیب قرار می‌دهد.
- ج - مراحل تحقیقات مقدماتی : تشکیل پرونده مقدماتی و جمع‌آوری دلائل و اظهارنظر در مورد بزهکاری یا بی‌گناهی متهم در کلیه جرائم بر عهده بازپرس می‌باشد، در جرائمی که در صلاحیت رسیدگی دادگاه کیفری استان نیست دادستان نیز دارای کلیه وظایف و اختیاراتی است که برای بازپرس مقرر می‌باشد پس از آنکه تحقیقات پایان یافت، بازپرس آخرین دفاع متهم را استماع نموده با اعلام ختم تحقیقات و اظهار عقیده خود، مبنی بر اینکه، عمل متهم متضمن جرم نبوده یا اصولاً جرمی واقع نشده و یا دلائل کافی برای ارتکاب جرم وجود نداشته باشد قرار منع تعقیب و در صورت عقیده بازپرس بر تقصیر متهم، قرار مجرمیت درباره ایشان صادر می‌نماید و بعد پرونده را نزد دادستان می‌فرستد و دادستان نیز مکلف است ظرف پنج روز از تاریخ وصول، پرونده را ملاحظه نموده و نظر خود را اعلام دارد.
- هرگاه دادستان با نظر بازپرس در مورد مجرمیت متهم موافق باشد کیفرخواست صادر. پرونده را از طریق بازپرسی به دادگاه صالحه ارسال می‌نماید و در صورت توافق بازپرس و دادستان با منع یا موقوفی تعقیب متهم، بازپرس دستور ابلاغ قرار صادره به شاکی خصوصی را می‌دهد و در مورد اخیر چنانچه متهم زندانی باشد فوراً آزاد می‌شود. هرگاه بین بازپرس و دادستان توافق عقیده نباشد (یکی عقیده بر مجرمیت یا موقوفی و یا منع تعقیب متهم و دیگری عقیده عکس آن را داشته باشد) رفع اختلاف حسب مورد در دادگاه عمومی و انقلاب محل به عمل می‌آید و موافق تصمیم دادگاه رفتار می‌شود.
- د - مرحله دادرسی : اتخاذ تصمیم در مورد بی‌گناهی و یا بزهکاری متهم و تشخیص میزان مسؤولیت او و تعیین مجازات و یا اقدامات تأمینی و تربیتی متناسب با شخصیت متهم در صلاحیت دادگاههای کیفری است.
- ه - مرحله اجراء : اجرای حکم مرحله نهائی دادرسیهای کیفری است. اگر حکم مبنی بر برائت متهم باشد بلافاصله پس از اعلام رأی به دستور رئیس دادگاه اجراء و چنانچه متهم بازداشت باشد فوری آزاد می‌شود و اگر رأی مبنی بر محکومیت متهم صادر شود اجرای آن به عهده دادرسیا خواهد بود.

۱ - (دکتر آخوندی - آئین دادرسی کیفری - جلد اول - چاپ نهم - صفحه ۳۹)

۲ - (دکتر آخوندی - آئین دادرسی کیفری - جلد اول - چاپ نهم - صفحه ۴۷)

خصوصیات قوانین آئین دادرسی کیفری

قوانین جزائی به دو دسته تقسیم می‌گردند :

الف - قوانین ماهوی (قوانین حقوق جزای عمومی - حقوق جزای اختصاصی - حقوق جزای بین‌المللی - حقوق بین‌المللی جزا) :
قوانین ماهوی قوانینی هستند که بزه‌ها را تعریف کرده و عناصر تشکیل دهنده و مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی مربوط به هر یک از انواع جرم‌ها را تعیین می‌کنند.

ب - قوانین شکلی (آئین دادرسی کیفری) : قوانین شکلی قوانینی هستند که سازمان، صلاحیت و طرز فعالیت محاکمی را که مأمور اجرای قوانین جزائی هستند مشخص می‌سازند به این ترتیب قوانین مربوط به سازمان و صلاحیت محاکم کیفری، قوانین ناظر به کشف جرم و تعقیب مجرم، قوانین مربوط به جریان دادرسی، طرق اعتراض بر احکام و قرارهای جزائی و قوانین مربوط به اجرای احکام کیفری از قوانین کیفری شکلی محسوب می‌شوند.

قلمرو آئین دادرسی کیفری

الف - در زمان : قاعده معروف عطف به ماسبق نشدن قوانین جزائی، مربوط به قوانین ماهوی کیفری است ولیکن قوانین شکلی کیفری عطف به ماسبق می‌شوند. هرگاه قانونی لاحق متضمن قوانین ماهوی و شکلی توأماً باشد، قانون شکلی عطف به ماسبق می‌شود در حالی که قانون ماهوی، در صورت اشد بودن مجازات انشائی در آن، عطف به ماسبق نخواهد شد. به این ترتیب هرگاه قانونی به تصویب رسد که مجازات عملی را تشدید کرده و صلاحیت مرجع رسیدگی کننده به آن را نیز تغییر دهد مرجع جدید صلاحیت رسیدگی نسبت به جرم ارتكابی قبل از تصویب قانون لاحق را خواهد داشت بدون اینکه بتواند مجازات اشد قانون جدید را درباره متهم به موقع اجرا بگذارد.

ب - در مکان : قوانین آئین دادرسی کیفری مربوط به نظم عمومی جامعه است و جنبه بیرون مرزی ندارد و فقط در دادگاههای داخلی لازم الاجراء می‌باشد.

فوائد تفکیک قوانین کیفری به « ماهوی » و « شکلی »

الف - قوانین ماهوی کیفری نامساعد به حال متهم بطور مضیق تفسیر می‌شود و تفسیر موسع راجع به این نوع قوانین ممنوع می‌باشد. در حالیکه قوانین شکلی کیفری را با علم به اینکه برای حسن جریان رسیدگی و اجرای بهتر و کامل‌تر عدالت تدوین و تصویب گردیده‌اند می‌توان تفسیر موسع نمود.

ب - در قوانین ماهوی کیفری توسل به « قیاس » یعنی تفسیری حکمی به موارد مشابهی غیر از آنچه قانون ناظر بیه آن است، برخلاف اصل قانونی بودن جرم و مجازات تلقی گردیده و ممنوع می‌باشد. در حالیکه در قوانین شکلی کیفری، حداقل تا آنجا که برای حفظ حقوق و آزادیهای متهم لازم باشد، « قیاس » پذیرفتنی است.

روشهای مختلف دادرسی کیفری

کلیات و تقسیم بندی : اصول و مقررات دادرسیهای کیفری در هر جامعه‌ای متأثر از خصوصیات مذهبی، سیاسی، اخلاقی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، جغرافیائی، آداب و رسوم، سنن، رفتارهای دسته‌جمعی، پیشینه تاریخی و غیره بوده و متناسب و منطبق با احتیاجات و نیازمندیهای همان جامعه تدوین و تصویب گردیده است معذک از نظر اصول و مبانی می‌توان گفت که بین بعضی از روشهای مختلف دادرسی کیفری وجوه تشابه و تجانس وجود دارد و به همین دلیل می‌توان روشهای مهم آئین دادرسی کیفری را به چهار گروه ذیل تقسیم نمود :

الف - روش دادرسی اتهامی.

ب - روش دادرسی تفتیشی.

ج - روش دادرسی مختلط یا روش فرانسوی

د - روش دادرسی اسلامی.

مشخصات روش دادرسی اتهامی

۱ - ضرورت طرح شکایت از سوی شاکی.

۲ - عدم ضرورت تخصص قضائی برای قاضی رسیدگی کننده.

۳ - شفاهی بودن رسیدگی.

۴ - علنی بودن محاکمه.

۵ - توافقی بودن نظام اتهامی.

۶ - رعایت تساوی بین اصحاب دعوی.

محاسن دادرسی اتهامی : علنی بودن و تدافعی بودن از جمله محاسن مهم سیستم دادرسی اتهامی است.

معایب دادرسی اتهامی : اولین ایراد اینکه قاضی در جریان رسیدگی نقش حکم و داور را ایفاء می‌کند و نمی‌تواند از حدود دلائلی که طرفین اقامه نموده‌اند پافرازتر نهد و ارزش دلائل طرفین را محک بزند در نتیجه قاضی به مقتضای دلائل اقامه شده از سوی طرفین و برخلاف اعتقاد و ایمان باطنی خود، مجبور به انشاء رأی می‌شود در نتیجه از تحصیل دلائل و کوشش در راه وصول به حقیقت باز می‌ماند. دومین ایراد اینکه چون مرجع و مقام رسمی برای تعقیب جرائم وجود ندارد اختیار تعقیب بزهکاران بدست مدعیان خصوصی می‌افتد در نتیجه بسیاری از جرائم به علت ترس شاکی از متهم یا نزدیکان او یا امتناع مشارالیه از طرح شکایت، بدون تعقیب می‌ماند. سومین ایراد اینکه زمینه طرح دعاوی واهی جزائی علیه اشخاص بی‌گناه به قصد اخاذی از آنان در این سیستم مساعد است.

مشخصات روش دادرسی تفتیشی

- ۱- ظهور تئوری تقسیم بزه‌ها به جرائم ارتكابی علیه منافع جامعه و حکومت (غیر قابل گذشت) و جرائم ارتكابی علیه منافع خصوصی افراد (قابل گذشت) و پیدایش مرجع خاصی به منظور تعقیب جرائم نوع اول.
- ۲- ضرورت تخصص قضائی برای قاضی رسیدگی کننده
- ۳- وحدت قاضی و دادستان
- ۴- کتبی بودن رسیدگی
- ۵- سری بودن رسیدگی (غیر علنی)
- ۶- دادرسی سیستم دلائل قانونی
- ۷- غیر ترافعی بودن رسیدگی

محاسن دادرسی تفتیشی: این سیستم برای دفاع از منافع اجتماعی و حفظ نظام موجود مفید می‌باشد و بهتر از دادرسی اتهامی می‌تواند حافظ منافع اجتماعی باشد و لذا با اتخاذ این روش دفاع از اجتماع تضمین و احتمال فرار مجرم از مجازات ضعیف‌تر می‌گردد.

معایب دادرسی تفتیشی: بطور کلی در سیستم دادرسی تفتیشی، احتمال ضایع شدن حقوق متهم بسیار زیاد است و در واقع فرد فدای اجتماع می‌شود و از جمله غیر تدافعی بودن و عدم امکان دخالت وکیل مدافع در تحقیقات مقدماتی و هنگام مواجهه شهود با متهم و عدم اطلاع صحیح متهم از اتهامات منتسب به خود و الزام قضات به دستور اجرای مجازات در همان روز صدور حکم و الزام شاهد به تأیید مجدد مؤدای گواهی و الزام متهم به ادای سوگند و با توجه به وجود و حاکمیت دلائل قانونی و اختیار وسیع قضات در اخذ اقرار از متهم و نهایتاً تجاوز به حقوق و آزادیهای فردی از معایب اساسی این سیستم دادرسی می‌باشند.

مشخصات روش دادرسی مختلط یا روش فرانسوی

برای احتراز از معایب سیستم‌های اتهامی و تفتیشی و در عین حال استفاده معقول از محاسن هر دو سیستم، به تدریج روشی بوجود آمد که از هر دو سیستم متأثر می‌باشد و چون دانشمندان فرانسوی در ایجاد و توضیح این سیستم مختلط نقش مهمی ایفا کرده‌اند و برای نخستین بار در این کشور به موقع اجرا گذاشته شده است لذا این روش را سیستم دادرسی فرانسوی نیز می‌نامند. از مشخصات بارز این سیستم دادرسی، منفک بودن مراحل تعقیب و تحقیق می‌باشد بدین ترتیب که وظیفه تعقیب جرم و تحقیقات مقدماتی بر عهده ارگانی به نام دادرسرا نهاده شده و با روش دادرسی تفتیشی یعنی، غیر علنی و کتبی و غیر ترافعی انجام می‌پذیرد و مرحله بعدی که مرحله رسیدگی ماهوی و اصدار حکم می‌باشد در دادگاه به روش دادرسی اتهامی انجام می‌پذیرد و لذا به صورت ترافعی و علنی صورت می‌پذیرد و متهم حق دارد از معاضدت وکیل مدافع استفاده نماید. حضور شهروندان در دادگاه مجاز است و نمایندگان رسانه‌های گروهی می‌توانند با حضور خود در دادگاه و ارائه گزارش، دیگران را از مآقع آگاه کنند و هیأت منصفه لایق در جرائم مهم نقش اساسی بر عهده دارد.

مشخصات روش دادرسی اسلامی^۱

کلیات: شریعت مقدس اسلام برای نخستین بار در تاریخ جهان بشریت، مسؤولیت کیفری متهمان را مورد توجه خاص قرار می‌دهد. صغار و مجانین را از کیفر معاف می‌کند. مفاهیم قصد و اراده را وارد قلمرو مسؤولیت کیفری می‌نماید و آن را مبنای سنجش اعمال مجرمانه می‌شناسد و پایه و اساس مسؤولیت کیفری را بر آن بنا می‌نهد. با قبول اصل قانونی بودن جرم و مجازات و تقبیح و منع عقاب بلابیان و تشریع و تبیین اصول دادرسیهای کیفری به روشهای خودکامه و استبدادی موجود پایان می‌بخشد.

تحمل مجازات به خاطر اعمال دیگران را رد می‌نماید. قضا و دادرسی را به عنوان منصبی والا می‌نگرد که مخصوص انبیاء و اولیاء است. اجازه نمی‌دهد افراد ناشایست و غیر صالح به این مهم اشتغال ورزند و آنرا از مسیر حق و قانون و عدالت منحرف سازند. شرایط اشتغال به امر دادرسی را بطور دقیق تعیین می‌نماید. حتی نحوه جریان دادرسی و آداب آن را مشخص می‌کند تا تکلیف قاضی، شاکی و متهم بوضوح روشن باشد. در باب رسیدگی‌های کیفری روش بسیار ساده و آسان و در عین حال معقول و اصولی بر می‌گزیند. آن چنان روشی که داد مظلوم را بستاند و از اجحاف به ظالم جلوگیری کند.

تعقیب جرائم^۲: در قلمرو نظام حقوق اسلامی جرائم یا جنبه حق‌اللهی دارند و یا جنبه حق‌الناسی؛ برای تعقیب جرائم نوع اول که جنبه عمومی دارند به اعلام شاکی خصوصی نیازی نیست و قاضی شرع به هر نحوی از وقوع آن مطلع گردد مکلف است مرتکب را تحت تعقیب و محاکمه قرار دهد و در صورت ثبوت جرم با دلایل مقرر، متهم را به مجازات شرعی محکوم نماید. از این قبیل است جرم زنا، لواط و شرب خمر.

اختیار قاضی در تعقیب جرائم مذکور محدود و منصوص است. حق ندارد با متهم مصالحه کند یا او را ببخشد و یا نوع و میزان مجازات را تغییر دهد.

به عکس، در جرائم نوع دوم که جنبه خصوصی یا حق‌الناسی دارند قاضی وقتی شروع به رسیدگی می‌کند که مدعی خصوصی آن را بخواهد. مجنی‌علیه و قائم مقام قانونی او تنها افراد ذیحقی هستند که می‌توانند تعقیب متهم را درخواست کنند یا از آن صرف‌نظر نمایند. حتی بعد از اعلام شکایت می‌توانند گذشت کنند و متهم را از تحمل مجازات بازدارند.

جرائم مشمول احکام قصاص و دیات و بسیاری از جرائم باب تعزیرات جنبه خصوصی دارند و بدون درخواست مجنی‌علیه قابل تعقیب نیستند و با گذشت مدعی خصوصی تعقیب ترک می‌شود و کیفر ساقط می‌گردد.

تذکر این نکته را لازم می‌داند که اگر اختیار قاضی شرع در اعمال مجازات «حد» محدود و منصوص است و حق تجاوز از آن را ندارد؛ در مقابل در اعمال مجازات «تعزیر» از آزادی عمل نسبی برخوردار می‌باشد. البته حداکثر میزان تعزیر نباید از «حد» تجاوز بنماید.

قاضی شرع با اختیاری که در زمینه اجرای تعزیر دارد می‌تواند در صورت گذشت مدعی خصوصی، مرتکب بعضی از جرائم تعزیری را در حدود تأدیب مجازات کند.

۱ - (دکتر آخوندی - آئین دادرسی کیفری - جلد اول - جاب نهم - صفحه ۷۹)

۲ - (دکتر آخوندی - آئین دادرسی کیفری - جلد اول - جاب نهم - شماره ۴۶ - ص ۸۴)

جریان دادرسی^۱: در نظام حقوق اسلامی جلسه دادرسی علنی است. افراد می‌توانند آزادانه در آن شرکت کنند. محاکمه معمولاً شفاهی است. طرفین از حقوق یکسان برخوردارند. متهم از اصل برائت بهره‌مند می‌باشد. اثبات وقوع جرم و مسئولیت کیفری متهم به عهده مدعی است. اگر دلایل برای احراز جرم کافی نباشد متهم تبرئه می‌شود. هرگونه شک و تردید در وقوع جرم یا وجود مسئولیت متهم، هر نوع ابهام و اجمال در نصوص به نفع متهم منظور و منجر به برائت او می‌گردد. متهم حق دارد در کمال آزادی از خود دفاع کند و به هر دلیلی اسناد جویید تا اتهامات وارده را رد نماید. بنابر این شاید بتوان گفت که در نظام حقوق اسلامی، دادرسی از خیلی جهات به صورت تدافعی انجام می‌گیرد.

در این نظام حقوقی مرحله تحقیق مقدماتی از مرحله رسیدگی قطعی تفکیک نشده است. قاضی رسیدگی کننده صلاحیت دارد که به تمام مراحل آن رسیدگی کند، حکم بدهد و آن را به موقع اجرا نیز بگذارد.

انواع قرارها

الف - قرارهای مقدماتی یا اعدادی :

از ابتدای گزارش یا رسیدگی به شکایت تا زمانی که پرونده از دادسرا خارج می‌گردد قرارهای مختلفی صادر می‌گردند و بعضی از این قرارها به منظور تعیین تکلیف دسترسی به متهم و بعضی دیگر برای تکمیل تحقیقات و بعضی نیز در خاتمه تحقیقات صادر می‌شوند که پرونده را جهت اتخاذ تصمیم نهایی مبنی بر ارسال پرونده به دادگاه جهت رسیدگی یا متوقف ساختن جریان آماده می‌سازد که قرارهای اعدادی یا مقدماتی نام دارند که عبارتند از :

- ۱- بازپرسی از متهم. ۲- ارجاع امر به کارشناس. ۳- استماع شهادت شهود. ۴- تحقیق محلی. ۵- اعطای نیابت قضائی.
- ۶- قرار التزام به حضور با قول شرف. ۷- التزام به حضور با تعیین وجه التزام تا ختم محاکمه و اجرای حکم و در صورت استنکاف تبدیل به وجه الکفاله. ۸- اخذ کفیل با وجه الکفاله. ۹- اخذ وثیقه اعم از وجه نقد یا ضمانت نامه بانکی یا مال منقول و غیر منقول. ۱۰- بازداشت موقت.

ب - قرارهای نهایی :

قرارهای دیگری نیز وجود دارند که منجر به خروج پرونده از نزد قاضی مربوطه یا مرجع مربوطه می‌شوند که قرارهای نهایی نام دارند و عبارتند از :

- ۱- قرار عدم صلاحیت. ۲- قرار مجرمیت. ۳- قرار امتناع از رسیدگی. ۴- قرار منع تعقیب. ۵- قرار موقوفی تعقیب.

۱ - (دکتر آخوندی - آئین دادرسی کیفری - جلد اول - چاپ نهم - شماره ۴۸ - ص ۸۶)